

שמי/דורצ'ין/רום כהן- שלושה דורות

שלושה דורות של אמני ברזל מציגים בגלריה השיתופית בכברי.
יחיאל שמי מציג שני פסלים, אחד מתק' פסלי הברזל שנוצרו משלדי אניות טבועות, 1964. השני מפסליו האחרונים, 2001, רישומים משנות ה- 60, וקולאז'.
יעקוב דורצ'ין מציג פסלים קטנים שנוצרו מפח במיוחד לתערוכה- שלושה פסלי- "מלאכים", בדיאלוג עם הפסל- "מפרשית" שהיווה השראה ליצירתם, ובנוסף מוצגים- רישומים והדפסים.
אלינה רוֹם מציגה את- "לוויתן", פסל גדול מימדים מברזל וזכוכית, 2013, ואת הפסל- "עיר דייגים", רישומי הכנה ועבודת וידיאו ארט- "רהיטים בים".
על אף שהים והמים נוכחים בשמות העבודות או במקור החומר, אתייחס בכתובה לעבודות בהקשר הפיסולי שלהם.

הערה 1-

מה בין שמי- האב המייצג את הפיסול בברזל, לבין דורצ'ין- דור הביניים, ומה בינם לבין האמנית הצעירה רוֹם כהן?
שלושתם בחרו לעבוד עם ברזל חלוד. למתוח את גבולותיו.
בעוד שמי התעקש במהלך השנים על טוהר שפתו המודרניסטית, על ההברה הנקייה מסיפור בברזל ועץ. בחר דורצ'ין ללכת למקום אחר, הוא עובד בעיקר בברזל כדי ליצור משפט, אולי אפילו שיר קצר, פיוט.
רוֹם כהן, יוצרת סיפור, מיתולוגיה, הברזל משמש אותה כמו חמרים נוספים בפיסול שלה- זכוכית, שעווה, ועץ.

הערה 2 –

שמי, מתלמידיו של יצחק דנציגר, היה הראשון שבחר לפסל בברזל, כבר בשנת 1955, ונתן תוקף לחומר החדש באמנות הישראלית, חומר ששימש אותו גם במובן הפרקטי. מעבר זה הקל על ההפשטה הגוברת של עבודותיו. באותה עת עשה שימוש בטכניקת ההלחמה, הריתוך והריקוע. זמן קצר לאחר מכן ביטל כל סממן פיגורטיבי, סיפורי, ביצירתו. פסליו יוצרים קשר עם מציאות קונקרטית.
דורצ'ין נולד למציאות קיומו של הברזל באמנות, כמו הפיסול של סרה, גונזלס, קארו, צ'לידה, שפירו ואחרים. ובארץ – יצירותיהם של- תומרקין, שהמפגש איתו יצר את השינוי הדרמטי ביצירתו, בוקי שוורץ, קדישמן, מיכאל גרוס ומיכה אולמן, ומאוחר יותר גם של ישראל רבינוביץ, ז'אק ז'אנו ואחרים. מציאות שהובילה לחיפוש אחרי מהותו של החומר ותכונותיו.

אלינה רום כהן, פועלת בתקופה שתחילתה בשנות השמונים של המאה ה-20, אז התקבלו לתרבות הישראלית השפעות מן השיח הפוסט מודרני העולמי, כולל השפעות של פילוסופים כמו ז'אק דרידה וז'אן בודריאר, אשר תפישתם הפילוסופית הסמנטית והיחסית של המציאות, והטיעון של בודריאר כי הייצוג מהווה "סימולקרה", כלומר אובייקט שהיחס הפנימי בו בין המסומן לבין המסמן שלו איננו ישיר, הטביעו חותם על האמנות הישראלית, השפעתם גרמה בין היתר להתערערות מעמדו של האובייקט האמנותי בכלל ושל הפיסול בפרט.

הערה 3-

דורצ'ין מהווה חוליה מקשרת בין הפיסול המודרניסטי לשלב הבא בפיסול, בין היתר בזכות שמות הפסלים שלו שלעולם יש בהם משהו פיוטי או לירי, כולל הנגיעות הסיפוריות המרומזות בעבודותיו. אמנם דורצ'ין יוצר בברזל בעל מסה, אבל כשעבודות הקיר שלו נתלות בחלל, הן נראות כדיבור על ציור, ומופיעים בהם גם אלמנטים דקורטיביים. על תקופתו טוען דורצ'ין בראיון להילית ישורון כך: "אני פועל בעולם פוסט מודרני שהוא בלתי אפשרי לי... אין לי ממש חשק להיכנס לזה, המודרניזם הוא פוסט-פקטום (בדיעבד). זה רק חלק מהתפרקות כלל ההומניה... המודרניזם התפרק מבפנים, ובשיחה איתי טען- "גישת הדה קונסטרוקציה לא מעניינת אותי". בראיון לדליה קרפל הסביר דורצ'ין את משיכתו ואהבתו לברזל. "ריבוי הפנים שלו משך אותי. הוא יכול להופיע כגרוטאה, כפח וגם כגוש וכחומר חדש. התכונה שלו כחומר, שאתה יכול לרתך אותו ולא להדביק אותו, משכה אותי, התחושה שאתה מתעסק בגנטיקה של החומר ולא מכופף אותו לרצונות שלך. המוניזם החומרי הזה הוא עמדה קלאסית בעיקרה, והייתי מוסיף גם רנסנסית". (1) העבודות שמוצגות בגלריה מתייחסות "לעבודות אמנות שעשיתי בעבר. אלה הדברים שמעסיקים אותי היום. אני במעגל אילם כמעט לגמרי מבחינת הצורך שלי במגע. הצטמצמתי ואני עסוק עם גוף העבודות שכבר עשיתי ועם כל ההקשרים, פיקאסו, פולוק ועוד". (2) בפסלים המוצגים מתרחש מסע אל ארכיון הפיסול הדורצ'יני, התבוננות עמוקה, מסכמת, ומעלה שאלות לגבי המהלכים הבאים.

הערה 4-

רום כהן מייצגת את הדור הצעיר שצמח לתוך הפוסט מודרניזם. תק' של ריבוי טכניקות חדשות, שבה האובייקט האמנותי לוקח את הפיסול הלאה, מרחיב את גבולותיו של האובייקט שהוא גם עצמאי וגם זוכר את החלל, ההקשר, והסביבה. לא מעט פסלים צעירים משתמשים בחומרים זולים, זמינים, סתמיים, או להפך בחומרים פולימריים, בנראות ברוקית.

חלק מהעבודות שטוחות, או מתכתבות בגלוי עם דו ממד. לא בהכרח מונומנטאליות, לא בהכרח בולטות, לא בהכרח עם מסר. (3-4). אחד הביטויים הבולטים כיום הם הפסלים שקלות משקלם כל כך שונה מהפיסול שקדם להם. **רום כהן** אכן יוצרת במגוון מדיות. יצירות מרובדות שעברו ניסויי ותהייה בתמה שלהן ובתכנים שקובעים את בחירת החמרים. (5).

הערה 5-

עבודותיהם של **שמי ודורצ'ין** נטועות בנוף הישראלי ובטבע. **רום כהן** לעומתם מתכתבת עם עיר הולדתה וילדותה, עיר דייגים בברה"מ. **שמי ודורצ'ין** עוסקים בנושאים מקומיים ואוניברסאליים. **רום כהן** שואפת לעורר דרך דימויה ו"סיפורה" דיבור על הגירה, חוסר יציבות, ועל גלגולי הדימוי באמנות שההיבט האוניברסאלי קיים גם בהם.

הערה 6 -

שמי ודורצ'ין בוחרים בברזל שצבר הסטוריה- (אובג'ה טרובה- (Objet trouvé), הברזל שלהם כמו שמציין במאמרו של דרור בורנשטיין, "חזר מן המתים, פשוטו כמשמעו. פנסיונרים של ברזל שנקראו למלוך. ניתנה להם הזדמנות שנייה" (6). הצורות האורגניות שנוצרו בברזל עם משרידי אניות טבועות או מאובייקטים שהגיעו למחזור, משמשים את **דורצ'ין** ושימשו את **שמי**.

הערה בתוך הערה- ברזל קרוע, 1970-1963, אצל **שמי** חומר הגלם של הפסלים היה ברובו פסולת מתכת אותה רכש ממספנות ישראל בחיפה חומר זה אפשר לו ליצור אסמבלאז'ים ללא תכנית עבודה מוכנה מראש. **שמי** תיאר את אופן עשייתן כהליך אקספרסיבי שבו "צורת האם" עוברת שינויים ונוספים לה "מוטיבים המפתחים את המוטיב הנתון ועושים אותו למורכב יותר", האסמבלאז'ים מפיסות הברזל החלוד שיצר, מבוססים ברובם על יריעות ברזל היוצרות חלל פנימי. קומפוזיציות של עבודות אלו עושות שימוש בחזרה וגיוון כאלמנט מרכזי. לעיתים בחר **שמי** להדגיש את נקודות החיבור בשורת ברגים המהווים גם כאלמנט בקומפוזיציה. במקרה של פסל- קיר גדול ממדים שיצר עבור בית לוחמי הגיטאות (1968), לא השתמש **שמי** בפסולת מתכת אלא יצר בעצמו לוח ברזל קרוע בעזרת פיצוצים מבוקרים על ידי שימוש בתחמושת מסוגים שונים. "כשגמרתי את הפסל", הסביר **שמי**, "ידעתי שמציתי את צורת העבודה הזו, שאין לי יותר מה לומר ב"ברזל פצוע". (7) בפסל המאוחר, מצליח **שמי** לאתגר את עצמו במעין סיכום לשנות יצירתו. הפסל מזכיר תקופות שונות, שומר על תמצות, על קנה מידה בינוני, כאילו נבחרו המימדים כסך כל פסליו. הוא נע בין ההברות המוחלטות, לתנועה צמחית אורגנית, ומכנס לתוכו חלל. **רום כהן** לעומתו בוחרת בפלטות תעשייתיות לעבודותיה (ריידי מיד- Readymade).

הערה 7-

הפיזיות בתהליך היצירה ובנראותה קיימת בעבודות של **שמי ודורצ'ין**. שניהם שייכים לתקופה שאמנות הברזל התעשייתית הייתה חלק נוכח באמנות, הייתה זו "עבודת" אמנות. בעוד שאצל שמי משנות ה-70 הפסל דרש תכנון מוקדם, בוחר **דורצ'ין** ליצור חיבורים חומריים תוך כדי תנועה מתוך תחושה אינטואיטיבית שיתחברו לאחד. **רום כהן**, עובדת בתהליך שיש לו התחלה, והמשך נוצר תוך כדי תהליך של ניסיונות ותהיות, פרוק והרכבה.

הערה 8 -

דורצ'ין ורום כהן מאפשרים ביטוי רגשי ביצירתם. בעוד ששמי הנזירי בתקופות היותר מאוחרות ביצירתו ביטל לחלוטין את הרגשנות בייצוג הפסל. **שמי** משתמש בברזל כחלק מחקירה פנים אמנותית. לעומתו **רום כהן** "מעוניינת בחומר ברמה של הדימויים שהוא מאפשר ליצור" (8). **דורצ'ין** מתמודד עם אלמנטים בוני תרבות-באר, מגדל, גשר, ים, וכו'. "כדי להגיע לאלמנטים אלה עליך להיות ההפך ממהגר, לשבת במקום אחד, לא להתרוצץ" (9). אם בעבר עבד ב"איסטלייט", בנירוסטה, בגומי, בעץ, כבר זמן רב שהוא- הברזל, והחיפוש, חיים יחד.

הערה 9-

בעבודותיה של **רום כהן** הדימויים נמצאים במצבים של בין לבין. היא יוצרת בעקבות חלומות, נוגעת בארכיטיפים אוניברסאליים, מצב פתוח לא מקובע, ולא הצהרתי. מצב שאין בו סימני קריאה. דימוייה חשופים וחסרי הגנה. דימויי פליטות והגירה ללא מקום קבוע. **שמי** נוטע את עבודותיו בנוף. מצהיר נוכחות. חוסם, פותח, משאיר עקבות. בעבודותיה של **רום כהן** "הזמן מונוטוני, כמעט לא מתרחש בו דבר, אין ליריקה, זהו פרוטוקול של הבנאלי הבלתי נמנע" (10). בפסל ה"לוויתן", החיבור החשוף בין זכוכית לברזל הוא חיבור גס, לא טבעי, מטריד לדבריה, הוא מייצר תחושה של זרות, אפילו סכנה, מכיוון שאין משהו שמגן על הזכוכית השבירה. **רום כהן** מניחה עיר על משטח לווייתן מברזל חלוד, עיר דייגים ריקה. האם היא זיכרון עבר? האם מדובר על שבר? ארעיות? האם היא עיר שטבעה בקטסטרופה? עיר ריקה מצמחיה, ואנשים אין בה. הם שקופים, בלתי נראים. העיר שרום קוראת לה פרדייס- (גן עדן), האם היא עירם של עקורי הכפר בחוף דור מ-48 שחיים בפרדיס? בעיר הזכוכית נראים מסגד ומינארט, בית על בית, עמודי חשמל, ושרידי מבנים לא מזוהים מתחת לפני השטח. (11). ביצירה "עיר דייגים", מעין תבנית נוף הולדתה, נמצאת העיר על מדרון תלול ועליו בתים

מתפוררים מעובש וממלח ים. הסביבה האנושית נאחזת במצע הטופוגרפי, מצע שבנוי פיסות רעועות, סכנת ההתדרדרות לים מעצימה את המצב הקיומי כחוויה אפוקליפטית,

הערה 10-

מפגש, חיבור, לחץ, מסה, ביטול מסה, חשוף, אינטימי, מונח, כבד, שטוח, בולט (אום/בורג), אטום, מחורר, שקוף, קר, חם, שברירי, מתוח, עצמתי, מיתולוגי, מטפורי, נוכח, ישיר, בסיסי, מופנם, מופשט, צלול, לירי, נרטיבי, עובדתי, מינימליסטי, צובר, עדין, גדוע, ארעי, אקראי, יציב, פגיע, מטולא, מוצק, חתוך, גס, צחיח, שרוט, כתמי, אסתטי, תעשייתי, שטח, חלודה, אדמה, רוח, אל זמני.

דרורה דקל / אמנית אוצרת

כברי, 2/11/2013

.....

(1)דליה קרפל, מוסף גלריה, עיתון הארץ 01.05.2009

(2)דליה קרפל, שם

(3)כפי שניסחה את הדברים רותי דירקטור בתערוכה שאצרה בבצלאל " מה רוצה פיסול".

(4) רותי דירקטור, ארכיון הרשומות- הצופה, יעקב דורצ'ין, "מוצא אל הים" (ב). זמן לאמנות.

אוצר: גדעון עפרת. פברואר 2004

(5) דב אור נר, קטלוג "מראה מקום", 2003.

(6) דרור בורשטיין, מתוך הבלוג, הזדמנות שנייה- הערות לתערוכת דורצ'ין במוזיאון ת"א.

(7) שמי- ויקיפדיה, ברזל קרוע, 1970-1962.

(8)דב אור נר, שם.

(9) עמנואל בר קדמא, מוסף 7ימים, ידיעות אחרונות, 2.6.1995.

(10)דב אור נר, שם.

(11) פורידיס- ייתכן ששמו של הכפר נגזר מהמילה הערבית فِرْدَوْس ("פֶּרְדִּוּס" - גן עדן),

בצורת הקטנה, כלומר "גן עדן קטן". המילה "פרדוס" היא מילה פרסית שנשאלה גם

לעברית - פרדס, וגם ללשונות אירופה - למשל באנגלית: Paradise. ואילו יש הטוענים

שמקור השם הוא משיבוש השם "הורדוס" שהקים את קיסריה הסמוכה ושמו נשתמר

במקום.(ויקיפדיה)